

Ахсаан уруктарыгар норуот тылынан уус-уран айымньыларын туһаны

Саха болкулуорун үөрэппит учуонайдар кэтээн көрүүлэринэн, сахаларга ахсаан өйдөбүлэ былыргыттан баар эбит. Бастакы математическай өйдөбүл норуот муудараһын быстыспат сорбото буолар. Киһи толкуйдуур, кэтээн көрөр дьобура, тобулук өйө, фантазията сайдара ахсааны кытта ыкса сибээстээх. Норуот уус-уран айымньылары ахсааны кытта ситимнэрин саха остуоруйаларын ааттарыттан да көрүөххэ сөп. Холобур, «Бизс ынахтаах Бэйбэрикээн эмээхсин», «Күтэр чыычаах икки», «Торбос икки тыһаҕас икки», «Үс быраат» уо.д. а.

Бу курдук ахсааны кытта ситимнээх өс хоһоонноро, таабырыннар, остуоруйалар, чабырҕахтар, алгыстар үгүстэр. Маны таһынан норуот сүдү айымньытыгар олонхоҕо ахсааны бэлиэтиир тыллары эмиэ элбэхтик көрсөбүт. Онон норуот үйэлэргэ ингэринэн илдэ кэлбит тылынан уус-уран айымньыларыгар тирэҕирэн, ахсаан уруктарыгар даҕаны төрөөбүт төрүт тыл сүмэтин оҕолорго ингэриэххэ сөп эбит.

Ахсаан уруктарыгар норуот тылынан уус-уран айымньыларын маньык киллэриэххэ сөп:

1. Айымньылары наардаан, урук хаамытыгар сөп түбэһиннэрэн киллэрэн биэри.
2. Үөрэтиллибит айымньылартан ахсааны кытта ситимнээх өлүүскэлэри талан киллэри.

Холобур, 100 дылы ахсааны үөрэтиигэ киирэллэр:

- таабырыннар;
- ахсаан чабырҕахтар;
- таабырын хоһооннор
- ахсаан хоһооннор.

Мантан аллара айымньылар уруктарга туттуллууларын холбурдарын аҕалабын.

Ахсаан чабырҕахтар

1) Лабаалыын, лабыкчалыын

Тон харыйа *биир*...

2) Арыылаабыт, арангалаабыт

Анды сыммыта *биир*...

3) Туустаабыт, тумалаабыт

- Туруйа сыммыгта *биир*...
- 4) Силистин, мутуктуун,
Сиибиктэлиин, лабыкталыын,
Туораахтыын, мутукчалыын,
Хатырыктыын тон тиит *биир* буолла...
- 5) Күрүөлүүн, хаһаалыын,
Көбөннүүн, көмүстүүн
Түөкэйдиир *биир* буолла.

Маныха майгынныыр ахсаан чабырҕах элбэх.

Ахсаан чабырҕахтар оҕо тыла имигэс буоларыгар уонна ахсааны өйгө тутарыгар олук буолаллар. Маннык чабырҕахтарынан ахсааны хаска баҕарар дылы аабыахха сөп. Күрэхтэһии быһыытынан ыыттаахха оҕо интэриэһин тардар, ордук көхтөөх буолар.

Ахсаан чабырҕахтар хос хатыланыылара ахсааны кэрискэ эбэн иһиигэ олобулар, онон чабырҕах этэ таарыйа ахсааны үөрэтэн кэбиһэр кыабы үөскэтэллэр.

Өс хоһоонноро

Өс хоһооно уус-уран кизбэ сытыы, дьэнкэ буолан киһи өйүгэр ордук хатанар уонна олоххо киник туттуллар.

Үйэ-үйэ бэйэтэ тус-туһунан өс хоһооннорун үөскэтэн иһэр. Былыргы өс хоһоонноро маннайгы киһи өйдөбүллэриттэн, мифологиятыттан ситимнээхтэр. Ол иһин сорохторо эргэрэн туттуллубат буола умнуллаллар. Ол оннугар сана ис хоһоонноох, билинни бириэмэбэ сөп түбэхэр өс хоһоонноро үөскээн тахсан иһэллэр. Балары ахсаан уроктарыгар киллэрэн үөрэтии оҕо тылын байытар, кураанах сыыппара тылын сымнатар. Маны таһынан урок иитэр суолтата улаатар. Өс хоһоонноро оҕону сизрдээх буолууга иитэллэрэ дьэнкэ.

Ахсааны кытта ситимнээх өс хоһооннор холобурдара

1. *Абыйах* тыл минньигэс, *элбэх* тыл сымсах.
2. Эр киһи тыла *биир*.
3. Үтүө ат *биир* кымныылаах, үтүө киһи *биир* тыллаах.
4. *Икки* куобаҕы экирэтэн, хайаларын да ситиэн суоҕа.
5. Дьол *икки* хараҕа суох.
6. *Үс* саха куолута.
7. Оннооҕор *түөрт* атахтаах бүдүрүйэр.
8. Бэлэнигэр биэс иннэлээх.

9. *Биир* тыл минньигэс, *биэс* тыл сымсах.
10. *Ус* өргөстөөх, абыс кырыылаах киһи.
11. *Биир* сытыган хортуоска *сүүһү* сытытарын курдук.
12. *Биир* мэник сүтэрбитин *сүүс* көсүө булбат.
13. Мэник *тыһынчатын* тыал ыһар.

Манньык өс хоһооннору чыыһыланы үөрэтиигэ, тэннэбили барыыга киллэрэн биэриэххэ сөп. Холобур, *биир тыл минньигэс, биэс тыл сымсах*. Өс хоһоонун тула кэпсэтэн, суолтатын быһааран баран ахсааны бэлиэтиир тыллары сыышпаранан суруйарга соруудахтанар. Ол кэннэ оҕолор $>$, $<$ бэлиэлэр көмөлөрүнэн тэннээн көрдөрөллөр.

$$1,5 ; 1 < 5 ; 5 > 1$$

Киһи кэпсэтэригэр өс хоһооннорун туттара кини тылын байытар, этигэн уус-уран онорор. Өс хоһооннорун үчүгэйдик билэр киһи төрөөбүт тылын баһылаабыт, сүмэтин ингэриммит киһинэн аабыллар. Онон тыл уроктарыгар эрэ үөрэтии тутар. Ол быһыытынан, хайа баҕарар урукка таба туһанан киллэрэн биэри ордук көдүүстээх, дайыылаах.

Таабырыннар

Норуот мындыр өйө-санаата былыр-былыргаттан олус элбэх интэриэһинэй таабырыннары илдьэ сылдьар. Таабырын-өй гимнастиката. Киһи толкуйдуур дьобура, тобулук өйө сайдарыгар улахан оруоллаах. Таабырын ахсааны кытта ситимэ таайарга көмөлөһөр, тирэх буолар.

Холобурдар:

1. *Уон* киһи *биир* сыттыкка сыталлар үһү. (Суот.)
2. *Биир* далга *сүүс* сүөһү хаайыллыбыт үһү. (Суот.)

Манньык таабырыннары чыыһыланы үөрэтэргэ киллэрэн биэриэххэ сөп.

Уоннуунан аабыы ньыматын билиһиннэриигэ тирэх онгостон киллэрдэххэ оҕо ордук өйдүүр. Уоннуу эриэхэнэн уонна уурдахха сүүс буоларын өйүгэр хатыыр.

Бириэмэ кэмин үөрэтиигэ туттуллар таабырыннар

1. *Биир* тиит *отут* мутуктаах үһү. (Ый хонуга.)
2. *Хас биирдии* сыммыкка *сэттэли* чоппууска баар үһү. (Нэдиэлэ хонуга.)

Тобулук өйү сайыннарарга мындыр таабырыннар

1. Аан дойду үрдүнэн хас киһи баарый? (Икки: дьахтар, эр киһи.)

2. *Икки* аҗа уонна *икки* уол *үс* кубаны өлөрбүттэр уонна тэннээн түнгэшибиттэр үһү. (Үһүөн: аҗа, уол, сиэн - биирдиини)

3. Дьиэ кэргэннэ *биэс* уол баар эбит, хас *биирдиилэрэ биирдии* балыстаахтар. Хас оҕо баарый? (алта: биэс уол, биир кыыс).

Олонхо

Саха норуотун уус-уран айымньытын саамай үрдүкү чыпчаала, ситиһиитэ-олонхо. Бу сүдү айымньы кээмэйэ улаханынан, тыла-өһө уустугунан кыра оҕо ааҕарыгар ыарахан, ол эрэн оҕо оҕо сөптөөх гына анаан кылгатын, быһа тардан суруйуулар бааллар. Холобурга П.П.Ядрихинская - Бэдьээлэ «Дьырыбына Дьырылыатта уонна Тойон Дьөллүүт» диэ кыра саастаах оҕолорго анатлаах кинигэни аҕалабын. Бу кинигэбэ «Дьырыбына Дьырылыатта-кыыс бухатыыр» олонхоттон быһа тарды кэпсээн форматынан суруллубут.

Айымньыны ааҕы уруогар аахтаран, ырытыһан баран, ахсааны кытта ситимнээх этиилэри устан аҕаларга соруудах бэриллэр.

1. Кэрэмэс Хотун *аҕыс уон* сааһын томтойо туолуутугар дьылҕа хаан дьайыытынан уол оҕону төрөтөр.
2. *Үс төгүл* сүгүрүйээт, кэлбит соруун маннык диэн этэн - кэбийэн барбыт.
3. *Сэттэ былас* сиэрэй солко суһуохтаах.
4. *Үс* дьүһүлгэн күлүккүтүгэр...
5. *Үс күн* үөрдүспүтүн курдук үтүөкэн дьүһүннээх.
6. *Аҕыс* байтаһын атыр сылгы буолан...
7. *Икки* дойдун бэртэрэ.
8. *Үс* саханы үөскэтэн.

Уруокка сөптөөбүн талан ахсаан дьайыытыгар киллэриллэр. Манна *сэттэ былас* диэн ситими талан ылабыт. Былас - сахалыы уста кээмэйэ. Киһи икки илиитин туора ууннаҕына, уна илиитин уһугуттан ханас илиитин уһугар диэри кээмэйэ. Оҕолор бастаан былас аныгы уста кээмэйинэн быһа холуйан төһө буоларын быһаараллар. Онтон сэттэ былас төһө буоларын суоттаан таһаараллар.

Маннык холобурдары ханнык баҕарар айымньыттан ылаахха сөп.

Көстөрүн курдук, ахсаан уруоктарыгар да тылы сайыннарыы, байытыы үлэтин киллэрэн биэриэххэ сөп эбит. Норуот тылынан уус-уран айымньытын иитии-үөрэтии тиһигэр табан туттара хас биирдии учуутал айымньылаах үлэтиттэн тутулуктаах.

Көмпүүтэр, тэлэбиисэр, төлөпүөн күүскэ сайдыбыт кэмнэригэр бу кыһалҕа ордук сытыытык турар. Билигин оҕо барыны-бары өйдүүр буолуобуттан аныгы үйэ

тиэхиньикэтигэр убанан ордук нуучча тылыгар сыстар, төрөөбүт төрүт тылын билбэт буолан иһэр. Ону тэнэ төрөппүт эмиэ интэриниэккэ, ватсапка охтон оҕотун кытта кэпсэппэт буолла. Бу кэккэ кыһалбалары ыйан туран, төрөөбүт тылбыт симэлийбэтин туһугар үлэлиэбин-хамсыабын диэн бэйэм көрүүлэрбин кытта үллэстэбин.

Николаева Валентина Павловна,
Нам улууһун 1-Хомустаах орто
оскуолатын алын сүһүөх кылааһын
учуутала.

Литература

1. Никифоров Д.П. Саха фольклора. Якутскай, 1986.
2. Ядрихинскай П.П. Дьырыбына Дьырылыатта уонна Тойон Дьыллүмт. Якутскай, 2001.
3. Ойунская С.П. Саха таабырыннара. Якутскай. 1975.

4. Аммосова Т.П. Математические знания и представления якутов. Якутск, 1994.
5. Егоров И.Г. Математика терминнэрин нууччалыы-сахалыы быгаарыылаах тылдыта. Дьокуускай, 1998.
6. Эргис Г.У. Саха остуоруйалара. Якутскай, 1994.

Алын с^{1/4}»^{1/4}х кылаастарга т^{1р}бут тылы ^{1/4}рэтии суолтата

Т^{1р}бут тыл бэйэтин айыл^оатынан собус-со^отох, т^{1р}пп^{1/4}ттэргин талбатын курдук кинини талан ылбаккын. Т^{1р}б^{1/4}т тылга норуот ^{1/4}г^{1/4}с сыллаах историята, духовна»а уонна материальной культурата б^{1/4}т^{1/4}нн^{1/4} т^{1/4}м^{1/4}ллэр.

СГУ профессора Н.Г.Самсонов «Т^{1р}бут тыл» ыстатыйатыгар: «Т^{1р}бут тыл бодоро»ууга к^{1м}л¹¹⁰^{1/4}н та»ынан билиини ыларга уонна мунньарга, толкуйдаа»ын сайдарыгар ту»алаах. Кини Ки»иэхэ аан дойду уустук итиэннэ мунура биллибэт дыктилэригэр инэн-тонон киирэригэр, урукку ^{1/4}йэлэр сити»иилэрин ба»ылыырыгар, бэйэтин санааларын кэлэр к^{1л}^{1/4}нэлэргэ хаалларыгар, айыл^оа, общественной сайды сокуоннарын арыйарыгар, науканы, техниканы уонна искусствону сайыннарыгар к^{1м}л¹»^{1р}», - диэн суруйан турар.

«Нуучча тыла т¹»¹ да улахан сайдыылаах, кыахтаах, улуу тыл буоллар, атын айылгылаах, туспа грамматическай тутуллаах. Тылы ^{1/4}т^{1/4}ктэр барыта ^{1/4}ч^{1/4}гэи эрэ а^оалар диир табыллыбат. Тылы к^{1р}р-харайар, бэрийэр, харыстыыр ^{1/4}лэ суох буолан, нуучча тылын а^{1/2}ар кырытыттан ^{1/4}т^{1/4}ктэртэн саха тыла олус сыы»ырдалитературнай нуорма айгыраата. Ол содулларыгар саха тыла ку»а^оан, у»ун, лабысха, Ки»и ¹й^{1/4}гэр т^{1/4}спэт диэн ¹йд¹б^{1/4}л ^{1/4}скээтэ, сахалыы са^{1/2}ара туран, Ки»и ¹йд^{1/4} суо^оа диэн нууччалыы бы»ааран биэрэр буоллулар. О^обут-ыччаппыт ийэ тылынан ^{1/4}рэнэн,сайдыттан,^{1/4}рэхтэн матыа диэн куттанан, нуучча тылынан ^{1/4}рэтэр ба^оалаах Ки»и элбэх», - диэн Т.И.Петрова «Ыраастык сахалыы са^{1/2}арыахха» (1996) кинигэтигэр бэлиэтиир.

Алын с^{1/4}»^{1/4}х оскуола о^оону орто с^{1/4}»^{1/4}х оскуола^оа бэлэмниир эрэ буолбакка, кини уопсай сайдыытын хааччыйар соруктаах. Онтон тыа сириин оскуолатыгар мань т^{1р}б^{1/4}т тыл эрэ к^{1м}т^{1/4}нэн Сити»эр кыахтаахпыт.

О^ону иитиигэ-^{1/4}рэтиигэ т^{1р}б^{1/4}т тыл с^{1/4}р^{1/4}н оруолу ыларын улуу педагог П.Н.Самсонов ¹сс¹ 60-с сылларга ойуччу бэлиэтээн турар эбит. Ол курдук «О коренизации якутской школы» (1960с.), «Место родного и русского языков в якутской начальной школе» (1968с.) ыстатыйаларыгар ордук чорботон бэлиэтээбит. Саха о^оотун сахалыы ^{1/4}рэтии инники туруохтаа^оын атын да ^{1/4}лэлэригэр ахтан ааспыт.

«На первом году обучения следует сделать основной упор только на основательное усвоение родной грамоты», - дин кини этиитинэн салайтаран алын с^{1/4}»^{1/4}х ма^{1/2}найгы кылаагын учууталлара улэлээбиттэр.

Саха норуотун у»улуччулаах учуонайа П.Н.Самсонов научнай 1/4лэлэригэр 1/4р^ои, билиини, сатабылы, сайдыыны ылыы сунньэ барыта т^ро^б1/4т тылы ба»ылаа»ы^{1/2}1/2а сытара чуолкайдык сурулла уонна ыйылла сылдыар эбит. Бэйэм 1/4лэбиттэн кини суруйууларыгар с^п т^{1/4}бэ»эр 1р^{1/4}ттэрин холобур а^оалабын.

1. Грамота^а 1/4р^этии.

О^о бастакы кылааска буукубаар иннинээ^ои кэм^{1/2}э дор^ооону 1/4ч^{1/4}гэйдик биллэ^оинэ эрэ аа^ыы, суруйуу бастакы сатабылларын толору ба»ылыыр кыахтаах. Программанан 21 чаас а^оыйах. Тыл дор^ооонун араарарга, тэ^{1/2}нээн к¹р¹рг¹, таба с^{1/4}»^{1/4}хт^{1/4}1/4ргэ схеманан 1/4р^этии 1/4г^{1/4}с бириэмэни эрэйэр.

2. Нуучча тылын 1/4р^этиигэ саха тылын оруола.

П.Н.Самсонов т^р1¹б^{1/4}т тылы 1/4р^этии урутаан и»иэхтээ^оин ту»унан суруйуутунан би»иги программа о^{1/2}орор учуонайдарбыт салайтаралларын би»иги, учууталлар, олус наадалаа^оынан аа^оабыт.

1996 сыллаахха тахсыбыт программаны тэ^{1/2}нээн к¹рд¹хх¹ нуучча тылын 1/4р^этии 3-с, 4-с кылаастарга биир сылынан урутаан и»эр. Оттон саха тыллаах о^о урут бастаан т^р1¹б^{1/4}т тылын сокуоннарын, нуормаларын билэн баран, онно оло^оуран, нуучча тылын тэ^{1/2}нээн 1/4р^эттэ^оинэ, ордук ылынара биллэр суол. Маннык бы»аарыыны учебник да, программа да о^{1/2}орооччуларбыт бол^оомто^о ылаллара наадалаах уонна м¹кк^{1/4}р^э суох ту»алаах.

Бу итэ^оэстэри сити»иннэрээри саха тылын нуучча тылын программатыттан инники и»эр гына былааннаан 1/4р^эппитим, 1/4ч^{1/4}гэй т^{1/4}м^{1/4}ктэри к¹рд¹р^б1/4т^{1/4}н бэлиэтиибин.

Ол курдук 8 кылааска тахсыбыттарын кэннэ 1/4р^эх хаачыстыбатын кэтээн к¹рд¹хх¹ маннык (3 чиэппэр т^{1/4}м^{1/4}г^{1/4}нэн):

Предметтэр	«4», «5» сыана ^о
1.Саха тыла	92,8%
2.Саха литературата	85,7%
3.Нуучча тыла	71,4%
4.Нуучча литературата	92,8%

Мантан к¹ст¹р^{1/4}нэн саха тылын биллэрэн баран нуучча тылын 1/4р^этии быдан та»аарыылаа^оын к¹рд¹р¹.

3. Саха оскуолатыгар икки тылы $\frac{1}{4}$ рэтии тэ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ э барар. Онон саха о^ото т¹р $\frac{1}{4}$ т тылын $\frac{1}{4}$ рэтэригэр чаа»а а^оыйыыр. Нуучча оскуолатыгар т¹р $\frac{1}{4}$ т тыл уругар 170 чаас к¹р $\frac{1}{4}$ ллэр (аа^оыны киллэрбэккэ туран), онтон саха тылын $\frac{1}{4}$ рэтиигэ аа^оылыын холбоон 175 чаас к¹р $\frac{1}{4}$ ллэр. Мантан тылыгар 90-ча чаас тиксэр, ол эбэтэр саха кылаа»ыгар т¹р $\frac{1}{4}$ т тылы $\frac{1}{4}$ рэтии нуучча кылаа»ыттан 48% а^оыйах. Саха оскуолатыгар нуучча тылын $\frac{1}{4}$ рэтиигэ эмиэ ситиччэ чаас к¹р $\frac{1}{4}$ ллэр. Оттон программалары тэ $\frac{1}{2}$ нээн к¹рд¹хх¹ 170 чаас уонна 88 чаас $\frac{1}{4}$ рэммит о^олор алын с¹/₄» $\frac{1}{4}$ х оскуоланы бүтэрэллэригэр тэ $\frac{1}{2}$ билиини ылан тахсыахтаахтар.

Бу тэ $\frac{1}{2}$ нэбиллэртэн к¹рд¹хх¹ ирдэбилгэ эппиэттиир билиини орто та»ымнаах о^о а^оыйах чаас и»игэр ба»ылыыр кыа^а суох курдук. Ордук нуучча тылын $\frac{1}{4}$ рэтиигэ ыарахаттар $\frac{1}{4}$ ск $\frac{1}{4}$ ллэр.

3. Эбии $\frac{1}{4}$ лэ.

Т¹р $\frac{1}{4}$ т т¹р $\frac{1}{4}$ т тылынан бэйэтин санаатын сатаан саа»ылаан са $\frac{1}{2}$ арар, суруйар о^оону $\frac{1}{4}$ рэтэн та»аарар инниттэн элбэхтик эбии улэни тэрийэн ыыттааха эрэ табыллар. Манна $\frac{1}{4}$ рэх бары предметтэрин ситимнээн, кылаас та»ынан $\frac{1}{4}$ лэни кытта алты»ыннаран $\frac{1}{4}$ лэ араас к¹р $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ нэрин ыытыааха с¹п. Олортон саамай та»аарылаа^оынан $\frac{1}{4}$ т¹н суруйуу буолар. О^олор кэпсээннэри, хо»ооннору, ыстатыйалары суруйарга холонолор, айымньыларын дь $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ о аа^оан и»итиннэрэллэр, ха»ыаттарга та»аараллар. О^о айар дь $\frac{1}{2}$ урун сайыннаран сыаллаах суругунан $\frac{1}{4}$ лэ^оэ $\frac{1}{4}$ с к¹р $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$ киллэрэбин:

- 1) Чугас тема^а айан суруйуу;
- 2) Айымньыны ситэрэн чугас суруйуу, бэйэ $\frac{1}{4}$ д $\frac{1}{4}$ л $\frac{1}{4}$ нэн толорон биэри;
- 3) Айымньыны уларытан суруйуу, бэйэтин к¹р $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{4}$ л $\frac{1}{4}$ н, санаатын киллэрэн эбэн, толорон биэри.

Мин $\frac{1}{4}$ рэппит о^олорум т¹р $\frac{1}{4}$ т тылларынан иннигэ»э суох суруйа, са $\frac{1}{2}$ ара $\frac{1}{4}$ рэммиттэрэ салгыы араас куру»уоктарга, студияларга сити»иилээхтик дьарыктаналларыгар к¹м¹ буолар.

Алын с¹/₄» $\frac{1}{4}$ х оскуола^а о^о са $\frac{1}{2}$ арар, суруйар дь $\frac{1}{2}$ урун сайыннары улахан суолталаах. Толкуйдуу $\frac{1}{4}$ рэммит о^о, сатаан саа»ылаан са $\frac{1}{2}$ арар буолла^оына, атын омук тылын ба»ылыыр, наука араас эйгэтигэр киирэр кыахтанар, атын тылынан суруйууну чэпчэкитик ылынар.

Николаева В.П., Нам улуу»ун 1
Хомустаах орто оскуолатын алын
с¹/₄» $\frac{1}{4}$ х кылаа»ын учуутала.

